ТАЦЯНА САПЕГА
МАРЫЯ КАРАЛЁВА

СКАРЫНА дзеткам

Вітаю, сябры!

Мяне завуць **Францішак**. Я нарадзіўся больш за 500 гадоў таму ў Полацку. Мой родны горад заўсёды быў слаўны сваёй старажытнай гісторыяй. Ён меў багатую кніжную спадчыну. Гэта быў сапраўдны культурны і эканамічны цэнтр нашай краіны – **Вялікага Княства Літоўскага**. У Полацку я правёў сваё дзяцінства, навучыўся чытаць і пісаць. Больш за ўсё на свеце любіў кнігі! Яны тады былі рукапісныя. Я шмат чуў пра Афрасінню Полацкую, нашу славутую асветніцу. Яна даўней сама перапісвала кнігі і вучыла дзетак чытаць.

Герб Полацка

Полацк

1. Знайдзі і падкрэслі родны горад Францішка на мапе Вялікага Княства Літоўскага.

2. Хто яшчэ з беларускіх дзеячаў нарадзіўся ў Полацку? Падкрэслі правільныя адказы. Калі не ведаеш – пашукай у сеціве!

Рагнеда	Афрасіння Полацкая	Кірыла Тураўскі
Сімяон Полацкі	Пятро Васючэнка	Уладзімір Арлоў

Я з радасцю спазнаваў Бога і навакольны свет. Спачатку я вучыўся ў школах Полацка і Вільні. Пасля паступіў у **Кракаўскі ўніверсітэт** на факультэт філасофіі. Выкладалі там навукоўцы з Польшчы і іншых краін Еўропы. Асноўнай мовай навукі была лацінская. Я добра ведаў яе!
Я спасцігаў навукі, якія называліся **«сем вольных мастацтваў»**, – граматыку, рыторыку, логіку, арыфметыку, геаметрыю, астраномію і музыку. Пасля навучання ў Кракаве я вытрымаў экзамен на ступень бакалаўра філасофіі.

Герб Вільні

Герб Кракава

3. Злучы лініяй навуку і яе азначэнне.

Граматыка	Навука пра лікі і дзеянні з імі
Рыторыка	Навука пра мову і пісьмо
Логіка	Навука пра красамоўства
Арыфметыка	Навука пра спосабы мыслення
Геаметрыя	Мастацтва гукаў і мелодый
Астраномія	Навука пра нябесныя целы і з'явы
Музыка	Навука пра фігуры і іх уласцівасці

Вільня

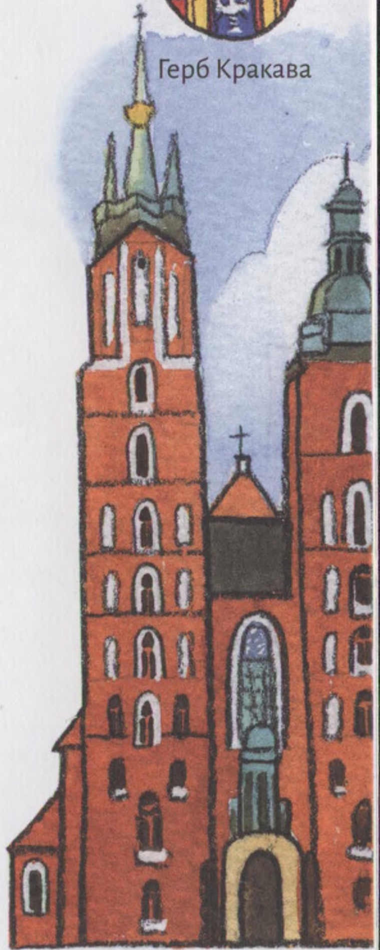

Кракаў

4. Напішы назвы гарадоў, дзе Францішак Скарына нарадзіўся і дзе вучыўся ва ўніверсітэце.

□□□А□□ □□А□А□

Я прагнуў новых ведаў, таму прадоўжыў навуку ў Еўропе. Атрымаў ступень доктара філасофіі і набыў медыцынскія веды. Потым здаў экзамен на ступень доктара медыцыны ў **Падуанскім універсітэце**. Экзамен быў з трох этапаў. А ў камісію ўваходзілі больш за трыццаць паважаных навукоўцаў Італіі. Я трымаўся годна: упэўнена адказваў на ўсе пытанні і паспяхова здаў экзамен.

5. Як ты думаеш, на якой мове Францішак размаўляў з навукоўцамі на экзамене ў Падуанскім універсітэце? Падкрэслі правільны адказ.

польская італьянская беларуская лацінская

6. Як ты думаеш, чаму здаўна ў бібліятэках, архівах і ўніверсітэтах трымалі катоў? Палічы, колькі каткоў на малюнку.

7. Якія навуковыя ступені меў Францішак Скарына? Правядзі лініі, каб паказаць правільны адказ.

ДОКТАР

філасофіі гісторыі батанікі тэалогіі медыцыны права літаратуры

Цягнікоў, аўтамабіляў і нават ровараў тады яшчэ не было, але я падарожнічаў па ўсёй Еўропе. Заязджаў і ў Венецыю. Гэты горад быў адным з найвялікшых кніжных цэнтраў.

Герб Венецыі

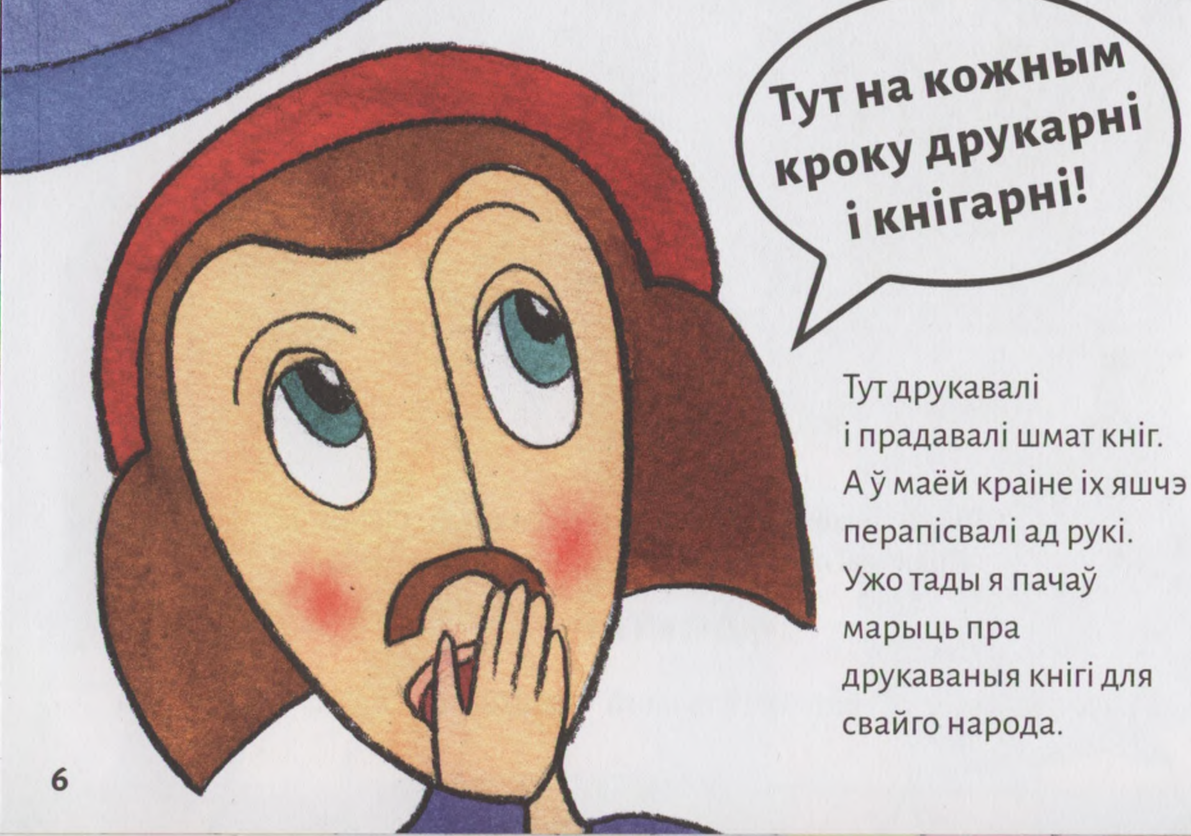

Тут друкавалі і прадавалі шмат кніг. А ў маёй краіне іх яшчэ перапісвалі ад рукі. Ужо тады я пачаў марыць пра друкаваныя кнігі для свайго народа.

Мяне ўразіў вялікі **драўляны варштат**, а таксама «рухомыя літары» – металічныя літары, якія складваліся ў наборную касу. Работнік браў адтуль патрэбную літару і выкладваў радок за радком на наборную дошку. Заўважце, што металічныя літары зроблены ў люстраным выглядзе.

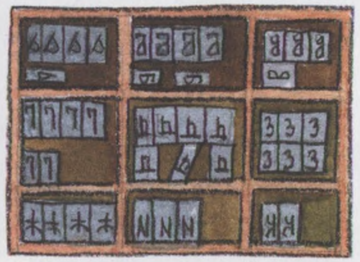

Наборная каса

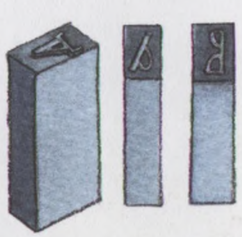

Рухомыя літары

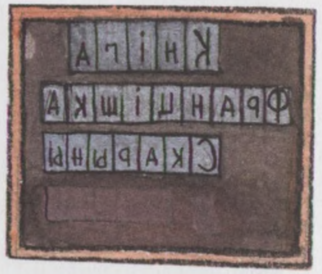

Наборная дошка

8. Прачытай і запішы тэкст, складзены з металічных літар.

ЛЮБІЦЕ КНІГУ, БО ЯНА КРЫНІЦА МУДРАСЦІ.

____

9. Напішы з дапамогай люстэрка тэкст, як бы ён выглядаў у металічным наборы.

КОЛЬКІ СЛОЎ У КНІЗЕ – ГЭТУЛЬКІ Ў ЁЙ ТАЯМНІЦ.

____

Я намерыўся заняцца друкарскай справай, якая была невядомай у Вялікім Княстве Літоўскім. І пастанавіў выдаць на **роднай мове** кнігі Бібліі. Ад ранку да позняга вечара я рыхтаваў кнігі Старога Запавету да друку. Перакладаў тэксты, пісаў каментары, маляваў шрыфты і эскізы гравюр.

Герб Прагі

У Празе я арандаваў адну з друкарняў разам з абсталяваннем і работнікамі. Там і былі надрукаваныя мае **дваццаць тры кнігі**. Я хацеў пераказаць Слова Божае лёгкай мовай звычайным людзям. Каб простыя людзі чыталі Біблію і бралі адтуль веды для душы і розуму. Я марыў, каб кнігі былі зручныя для чытання. Каб былі прыгожыя і з карцінкамі. Так і атрымалася! Я быў натхнёны і шчаслівы!

10. Дзе Скарына выдаў першую кнігу? Падкрэслі правільны адказ.

Парыж Прага Полацк Пінск

11. Як называюцца кнігі, што выдаваў Скарына? Падкрэслі правільны адказ.

Мае вандроўкі Прыгоды Францішка Біблія Гісторыя Беларусі

12. Дамалюй кнігі на паліцы, каб іх атрымалася гэтулькі, колькі выдаў Скарына ў Празе.

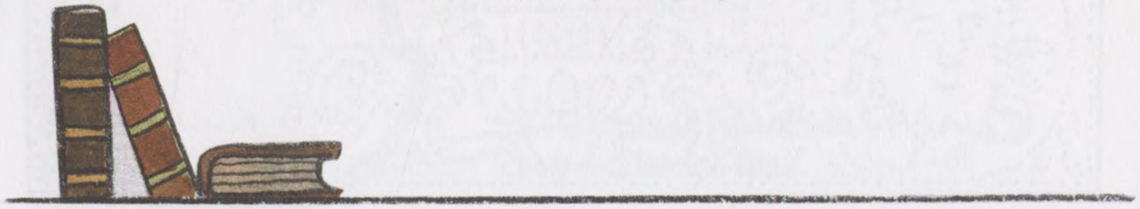

Калі сёння мы разгортваем хоць якую кнігу, то адразу шукаем вачыма **тытульную старонку**. Гэта першая старонка, дзе пазначаны асноўныя звесткі пра кнігу. Даўней кнігі не мелі вокладкі і прадаваліся без «адзення». Пасля ўжо ўладальнік сам замаўляў у майстэрні скураную аправу. А пакуль яна ляжала ў кнігарні, тытул быў своеасаблівай рэкламай. Тытульная старонка з’явілася ў другой палове пятнаццатага стагоддзя. А праз сто гадоў у Еўропе ўжо амаль не было кніг без тытула. Я таксама стварыў прыгожы тытул да кніг Бібліі. Пасярэдзіне старонкі напісаў назву кнігі і выдаўца (то-бок сябе).

Старонкі кніг я ўпрыгожыў невялікімі малюнкамі – **застаўкамі**, якія пачынаюць тэкст. Пасля гэтага застаўкі надоўга ўвайшлі ў моду беларускай друкаванай кнігі.

13. Паспрабуй аднавіць застаўку. Злучы пункты рыскамі і расфарбуй. У цябе атрымаецца каляровая застаўка ў выглядзе арнаменту.

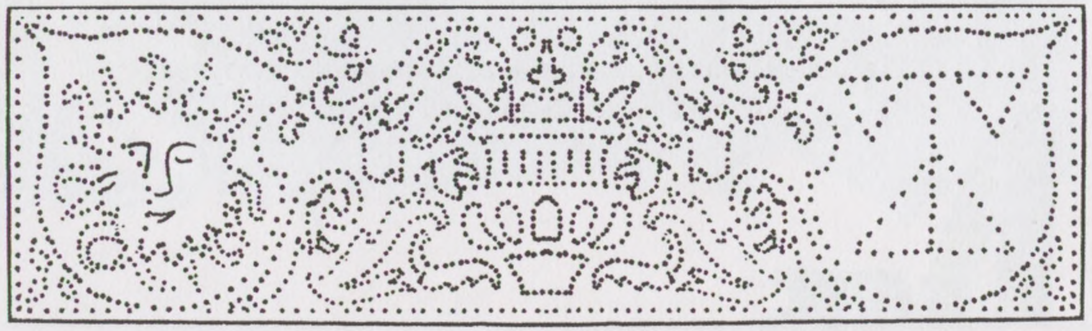

На тытульнай старонцы ўнізе я размясціў выяву сонца і маладзіка́ (паўмесяца), якія сышліся разам. Асаблівасць маёй выявы ў тым, што сонца і маладзік маюць чалавечыя аблічча.

«Сонца маладзіковае» – гэта мой выдавецкі знак, па якім лёгка пазнаць мае кнігі.

Чаму я ўзяў сабе такі знак? Некаторыя навукоўцы выказваюць здагадку, што ў дзень майго нараджэння адбылося сонечнае зацьменне. Але я пакуль не буду раскрываць гэтай таямніцы.

Кожны вядомы еўрапейскі друкар ствараў сваю выдавецкую марку. Славуты АльдаМану́цыа, венецыянскі друкар, таксама меў яе. Гэта была выява дэльфіна, што абвівае якар.

14. Прыдумай і намалюй свой выдавецкі знак.

15. Пасярэдзіне старонкі напішы назву выдання, якое надрукаваў Скарына ў Празе. Расфарбуй кветкавы арнамент, каб тытульная старонка стала яшчэ прыгажэйшая. Унізе злева намалюй «Сонца маладзіковае» з усмешлівымі тварыкамі.

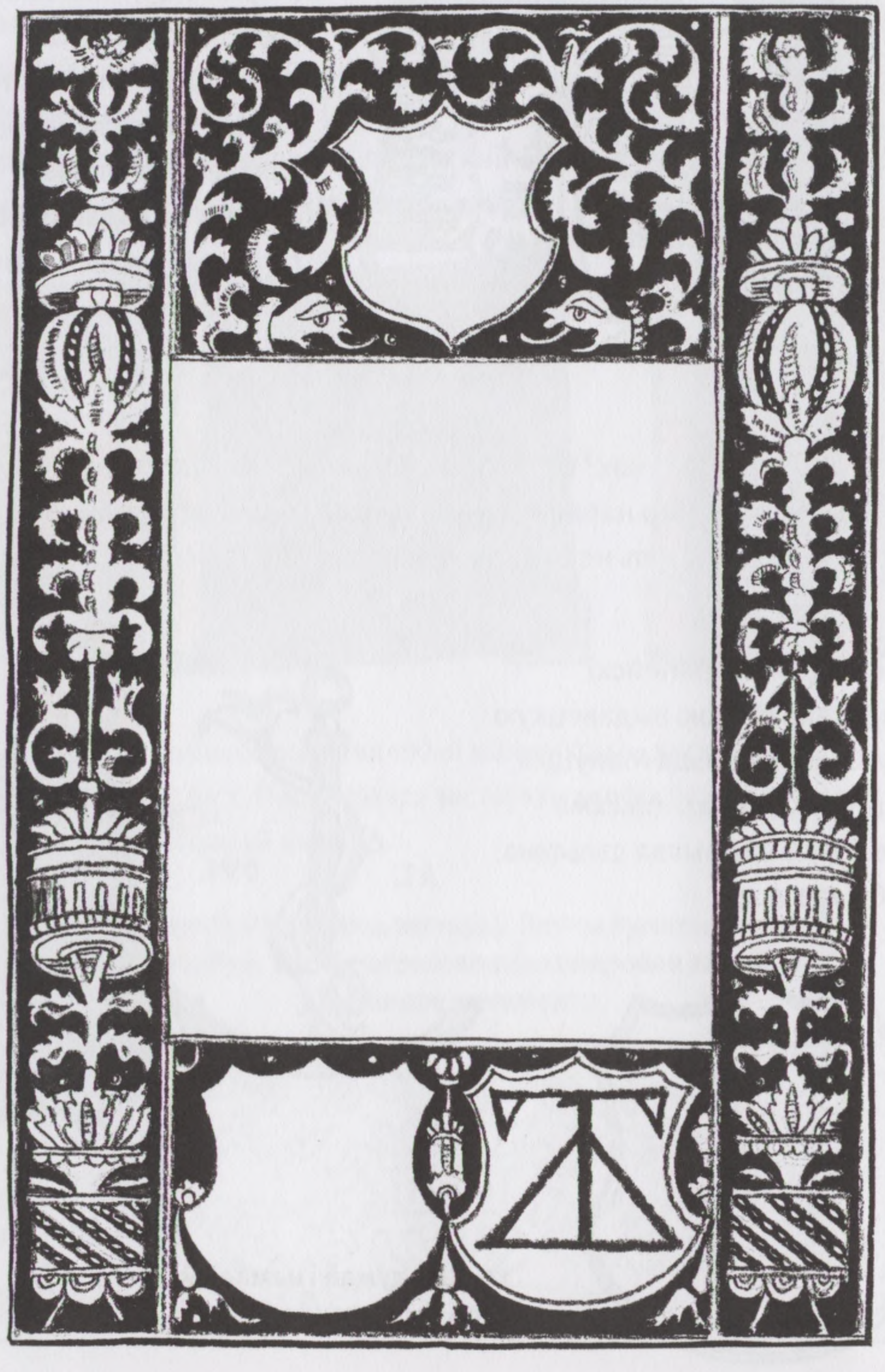

Ініцыял – першая літара тэксту, якая вылучаецца сярод іншых. Яна большая памерам і прыгажэйшая. Гэтак літара прыцягвае ўвагу чытача да пачатку тэксту. У рукапісах і першых друкаваных кнігах ініцыялы малявалі ад рукі. У маіх жа кнігах яны надрукаваныя з **дрэварытаў** (гравюр на дрэве). Рабілі гэта так. На невялікіх драўляных дошчачках гравёр выразаў літары з рознымі малюнкамі. Там былі выявы раслін, рыб, птушак, звяроў і людзей. Пасля на дошчачку наносілі фарбу і рабілі адбіткі на старонках. Для друку ініцыялаў было зроблена больш за 100 гравюр. І сёння ў кнігах можна ўбачыць прыгожыя ініцыялы. З іх часта пачынаюцца раздзелы або апавяданні. Памятай, што гэта даўняя традыцыя кніжнай культуры.

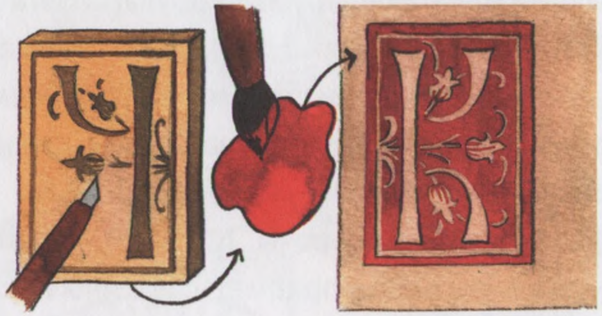

16. Ствары свой ініцыял з дапамогай бульбы. У цябе атрымаецца своеасаблівая гравюра!

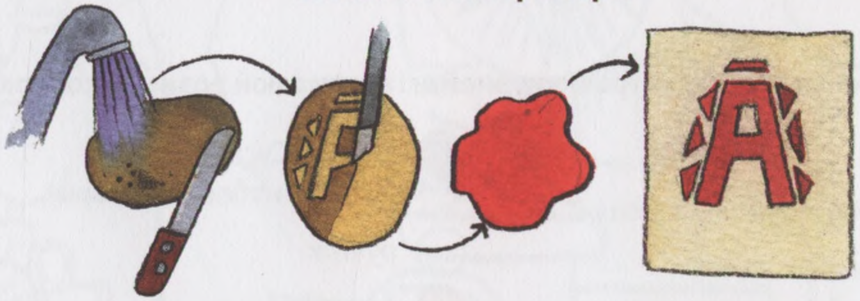

Сырую бульбіну вымый і разрэж напалам. На зрэзе намалюй алоўкам эскіз якой-небудзь літары. Напрыклад, той, з якой пачынаецца тваё імя. Вазьмі люстэрка і правер, каб літара была павернутая справа налева! Папрасі дарослага выразаць ножыкам усё вакол малюнка. Пасля гэтага літара павінна выступаць над паверхняй. Намаж на яе фарбу і прыцісні да паперы.

Да кожнага выдання я дадаў **прадмовы і пасляслоўі**. Там я напісаў пра важнасць чытання Біблії, а таксама пра любоў да навучання, да роднай мовы і зямлі.

17. Размясці словы ў такім парадку, каб атрымаліся крылатыя выразы з твораў Францішка Скарыны.

трэба чалавеку кнігай дружбаваць Усякаму з

лекі і людскога люстэрка жыцця Кніга – душэўныя

крыніца бо кнігу, яна – Любіце мудрасці

шануйце, слова роднае Любіце і як святыню,

Колькі гэтулькі ў ёй таямніц – ў кнізе слоў

Я разумеў важнасць сваёй працы. Таму хацеў пакінуць для нашчадкаў выяву першага беларускага друкара (гэта значыць сябе). І змясціў **свой партрэт** у кнігах. На гравюры я паказаны ў часе перакладу Біблії. Я сяджу за невялікім сталом з разгорнутым сшыткам. У правай руцэ трымаю пяро. Мой позірк накіраваны на кнігу, што стаіць на падстаўцы. Апрануты я ўрачыста – у доўгую мантыю.

Вакол мяне розныя рэчы. Тут і кнігі, і пясочны гадзіннік, і «глобус Сусвету» ды іншыя прадметы. Усе яны паказваюць мае рознабаковыя інтарэсы. Брама, утвораная з калон і раслінны гірлянды, стварае ўзвышаны настрой. Мой партрэт – гэта адначасова мая візітоўка і маё вітанне чытачам!

18. Уважліва разгледзь гравюру, знайдзі і размалюй рознымі колерамі:

- кнігі
- гірлянду з дубовага лісця
- выявы двух ільвоў
- пясочны гадзіннік (прылада для вымярэння часу)
- гліняны збанок
- пчалу (або муху)
- «глобус Сусвету» (мадэль нябеснай сферы)
- ручнік
- барэт
- мантыю (доўгае і шырокае адзенне навукоўца)
- «Сонца маладзіковае» (выдавецкі знак)

У прадмове да «Кнігі Юдзіф» я змясціў верш пра любоў да роднай зямлі. Гэта запавет для кожнага беларуса. Паэт **Алесь Разанаў** пераклаў яго з старой беларускай мовы на сучасную.

19. Вывучы верш на памяць і раскажы сваім бацькам і сябрам.

Як звяры,
што блукаюць у пушчы,
ад нараджэння
ведаюць сховы свае,
як птушкі,
што лётаюць у паветры,
помняць
гнёзды свае,
як рыбы,
што плаваюць у моры і ў рэках,
чуюць віры свае
і як пчолы
бароняць вуллі свае –
гэтак і людзі
да месца, дзе нарадзіліся
і ўзгадаваны ў Бозе,
вялікую ласку маюць.

20. Адкажы на пытанні:

Хто ведае сховы свае?
Хто помніць гнёзды свае?
Хто чуе віры свае?
Хто бароніць вуллі свае?

Першай кнігай, якую я выдаў у Празе, стаў **Псалтыр** – адна з біблійных кніг Старога Запавету. З даўніх часоў гэтую кнігу выкарыстоўвалі для навучання грамаце. У пасляслоўі да яе, у калафоне, я пазначыў дакладную дату завяршэння працы. Дзякуючы гэтаму вядомы дзень нараджэння беларускай друкаванай кнігі. Гэта **6 жніўня 1517 года**.

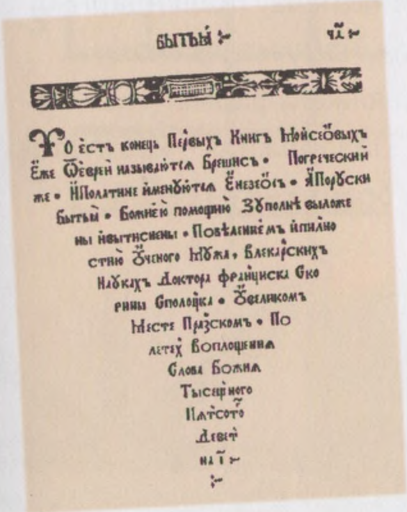

БЫТЬЄ

То есть конець первыхъ книгъ Моисеовыхъ
еже от евреи называются Брешисъ. По греческии
же и полатине именуются Генезисъ. А по руски
Бытье. Божиею помощию з уполне выложе
ны и вытиснены. Повелениемъ и праце
стью учоного мужа в лекарскихъ
наукахъ доктора Франциска Ско
рины с Полоцка. В великомъ
месте Празскомъ. По
летехъ воплощения
Слова Божия
Тысещного
пятсотого
девят
на I

Слова **«калафон»** перакладаецца як «завяршэнне, вянок». Яно азначае тэкст на апошняй старонцы са звесткамі пра аўтара, час і месца стварэння кнігі. Часта завяршэнне тэксту афармлялася ў выглядзе прыгожай «хустачкі».

21. Паспрабуй напісаць маленькі аповед і аформіць яго ў калафоне трыкутнікам.

Пасля Прагі я пастанавіў вярнуцца на радзіму. Прыехаў у Вільню і заснаваў там друкарню. Яна была першай у нашай краіне – Вялікім Княстве Літоўскім. Друкарню я размясціў паблізу галоўнай рынкавай плошчы ў доме **Якуба Бабіча**, бурмістра Вільні. Бурмістрам даўней звалі галаву горада. Дзякуй яму за падтрымку!

Тут я найперш надрукаваў зборнік малітваў, песняспеваў і каляндарных святаў. Назваў яго **«Малая падарожная кніжка»**. Чаму малая і чаму падарожная? Вельмі проста! Малая – бо яна невялікага фармату, каб ёю было зручна карыстацца ў штодзённым жыцці. Падарожная – каб купцы ды іншыя людзі, хто часта бываў у дарозе, маглі браць кнігу з сабой.

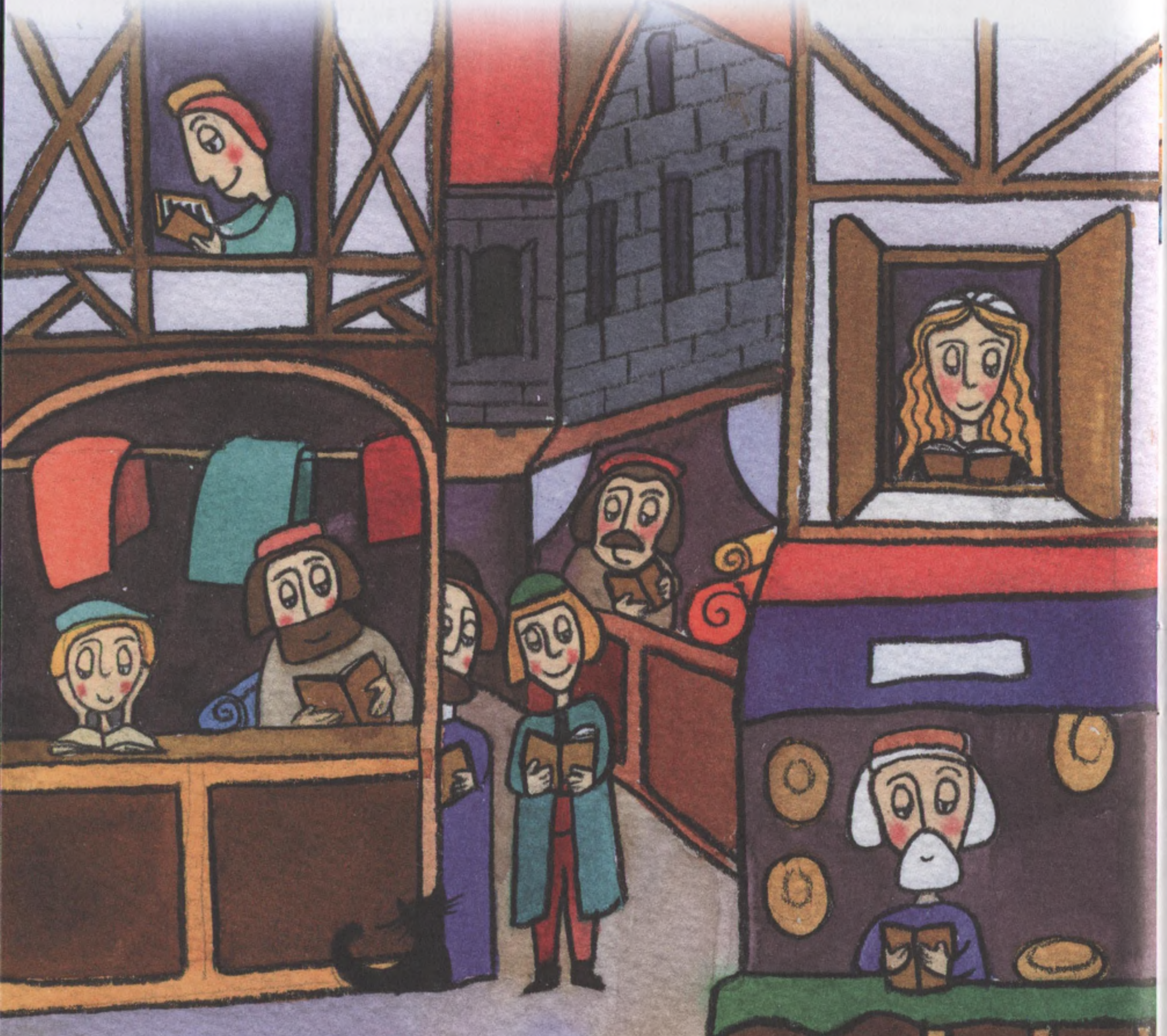

Крыжаванка

Кім быў Францішак Скарына?

1 Скарына па-філасофску разважаў пра Бога і месца чалавека ў свеце. Як называюць таго, хто арыгінальна мысліць, выказвае свой светапогляд?

2 З гонарам Скарына пісаў пра сябе: «У лекарскіх навуках доктар». Як называюць таго, хто лечыць людзей?

3 Францішак Скарына першы ў нашай краіне – Вялікім Княстве Літоўскім – надрукаваў кнігі. Значыць, ён – наш ...!

4 Скарына зрабіў пераклад Бібліі на беларускую мову. Як называюць таго, хто перакладае кнігі з адной мовы на іншую?

5 У кожнай сваёй кнізе Скарына з гонарам адзначаў: «Я, Францішак, Скарынін сын з Полацка». Як называюць чалавека, які любіць сваю радзіму?

6 Скарына шмат падарожнічаў па розных краінах Еўропы. Як называюць таго, хто любіць вандраваць?

7 На запрашэнне чэшскага караля Скарына працаваў у Каралеўскім садзе ў Празе. Як называюць чалавека, які даглядае сад і гадуе там расліны?

Вядома, я не толькі перакладаў і друкаваў кнігі. У мяне была сям'я. У Вільні я ажаніўся з Маргарытай, і ў нас нарадзіліся двое сыноў. Я шмат працаваў і клапаціўся пра сваю сям'ю. Не ўсё ў маім жыцці складвалася лёгка і проста. Аднаго разу мяне нават несправядліва зняволілі. Я сядзеў у турме за пазыкі брата, які заўчасна памёр. Але вялікі князь **Жыгімонт Стары** сваім загадам вызваліў мяне ад суда. Апошнім месцам маёй працы быў батанічны сад чэшскага караля Фердынанда ў Празе. Я працаваў там садоўнікам.

22. Як звалі жонку Скарыны? Падкрэслі правільны адказ.

Марыся   Маргарыта   Магдалена   Мілана

Дзе можна сустрэць Скарыну сёння?

У музеях

У Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі можна ўбачыць кнігі Скарыны і ягоных паслядоўнікаў. У Музеі беларускага кнігадрукавання ў Полацку цікава раскажуць пра друкароў і працэс стварэння кнігі.

На вуліцах

Вуліцы імя Скарыны ёсць у Мінску, Віцебску, Нясвіжы, Оршы, Слуцку. У Полацку акрамя вуліцы ёсць яшчэ плошча і праспект.

У мастацтве: у літаратуры, кіно, жывапісе, скульптуры, графіцы, на манетах, марках і інш.
Сама болей помнікаў Скарыну ў беларускай сталіцы. Тут яны стаяць перад Нацыянальнай бібліятэкай, у двары Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, каля Нацыянальнай акадэміі навук, у парку імя Янкі Купалы. Помнікі і мемарыяльныя дошкі слаўтаму беларусу пастаўлены таксама ў Полацку, Вільні, Лідзе, Калінінградзе, Празе, Кішынёве.

23. Расфарбуй Нацыянальную бібліятэку і намалюй помнік Скарыну перад ёю.

24. Знайдзі тры неадпаведныя словы і выкраслі іх.

касманаўт
бакалаўр
студэнт
патрыёт
садоўнік
батанік
кнігавыдавец
лекар
паэт
доктар філасофіі

мастак
кнігазнавец
першадрукар
асветнік
фатограф
гуманіст
філосаф
бізнесовец
вандроўнік
лётчык
доктар медыцыны

ФРАНЦІШАК СКАРЫНА

25. Уяві, што табе трэба зрабіць рэкламу скарынаўскім кнігам на вагоне цягніка метро. Як мог бы выглядаць такі вагон?

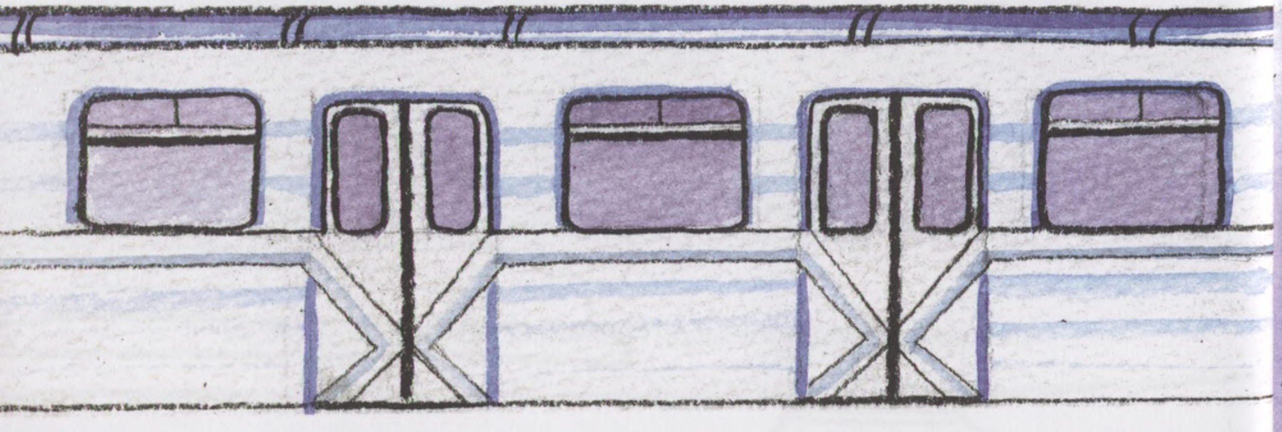

Асноўныя даты жыцця

канец XV стагоддзя – нарадзіўся ў Полацку

да 1504 года – вучыўся ў школах Полацка і Вільні

1504 год – паступіў у Кракаўскі ўніверсітэт на факультэт філасофіі

1506 год – здаў экзамен на ступень бакалаўра філасофіі ў Кракаўскім універсітэце

1507–1512 гады – прадоўжыў адукацыю ва ўніверсітэтах Еўропы

1512 год – здаў экзамен на ступень доктара медыцыны ў Падуанскім універсітэце

1512–1517 гады – перакладаў і рыхтаваў да друку Біблію

1517–1519 гады – выдаў 23 кнігі Старога Запавету ў Празе

1522 год – выдаў «Малую падарожную кніжку» ў Вільні

1525 год – выдаў кнігу «Апостал» у Вільні

1530-я гады – працаваў садоўнікам у батанічным садзе чэшскага караля Фердынанда ў пражскім раёне Градчаны

1551 год – прыблізная дата смерці ў Празе

аўтарка
ТАЦЯНА САПЕГА

мастачка
МАРЫЯ КАРАЛЁВА

Літаратурна-мастацкае выданне

Сапега Тацяна, **Каралёва** Марыя

СКАРЫНА ДЗЕТКАМ

Для дзяцей малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту

Рэдактар *Зьміцер Санько*

Шыхтаванне *Уладзя Губіч*

Карэктарка *Паліна Грынчанка*

У афармленні выкарыстана гарнітура Skaryna
(аўтар Аляксей Коваль)

Падпісана да друку 12.05.23. Фармат 70×100 1/16. Папера афсетная. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 1,95. Ул.-выд. арк. 2,0. Наклад 700 паас. Замова 295.

6+

Навукова-вытворчы кааператыў «Тэхналогія».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы, распаўсюдніка друкаваных выданняў
№ 1/379 ад 01.07.2014. Вул. Ляўкова, 19, оф. 2н, 220007, Мінск, Беларусь.
e-mail: technalohija@gmail.com. www.tn.by.

ЕАС

Прыватнае ўнітарнае прадпрыемства «Джы энд Дзі». Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі
выдаўца, вытворцы, распаўсюдніка друкаваных выданняў № 2/36 ад 13.01.2014.
Вул. Бурдзейнага, 37-191, 220136, Мінск, Беларусь.

УДК 821.161.3-93
ББК 84(4Бел)-44
С19

ISBN 978-985-458-344-0

ISBN 978-985-458-344-0
9 789854 583440

© Сапега Т., 2023
© Каралёва М., ілюстрацыі, 2023
© Афармленне. НВК «Тэхналогія», 2023